

quod crederet. Omnibus enim his unum decretum est donum. Apud deum enim nulla discretio personarum est, nisi morum & uitae, ut homines unius fidei meritis distinguantur, non personis. ¶ Si ergo uos omnes unum estis in Christo Iesu, ergo Abrae semen estis, secundum promissionem haeredes.) Semen Abrae sunt omnes credentes, quia Abraham pater est omnium credentium. Et si filii sunt, necessario & promissionis eius haeredes, ut consequantur per fidem quod promissum est Abrae, ut participes sint iustificationis eius in regno caelorum.

CAPVT IIII.

DICO autem quod quandiu haeres paruulus est, nihil differt a seruo, cum sit dominus omnium, sed sub curatoribus & actoribus est usque ad praefinitum tempus a patre.) Verum est, quia ius patres ordinauerunt, & usque ad quam aetatem subiectus debeat esse adultus, statuerunt: ita ut quandiu paruulus est, libertate sua uti non possit, neque dominari quasi haeres, sed similis prope seruis in conditione est curatorum uel actorum. Hoc exemplo probat eos, qui sub lege fuerunt, paruulos fuisse circa meritum, nec libertatem habuisse, quia in conditione legis erant subiecti causa peccati.

¶ Ita & nos cum essemus paruuli, sub elementis huius mundi eramus subiecti.) In elementis neomenias significat & sabbatum. Neomeniae enim sunt dies Lunares, quos obseruant Iudaei: Sabbatum uero dies quietionis. Antequam ueniret ergo promissio, id est donum gratiae dei, & purificans iustificaret credentes, quasi imperfecti & paruuli per legem dei, subiecti eramus conseruis quasi paedagogis. Libertas enim nostra obnoxia erat causa peccati. Nihil tamen de elementis sperabant Iudaei, sicut & Pagani, sed & creatorem deum uenerabantur in creatura. ¶ At ubi uenit plenitudo temporis, misit deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret, ut filiorum adoptionem reciperemus.) Plenitudo temporis est completum tempus, quod praefinitum

tum fuerat à deo patre, quando mitteret filium suum, ex uirgine factus, quasi homo nasceretur, subiiciens se legi usque ad tempus baptismi, ut formam daret quomodo peccatores abluti, & à iugo legis erepti, dignatione dei filij ei adoptarentur, sicut promiserat redempti sanguine filij eius. **Saluatorem** autem necesse erat fieri sub lege, quasi filium **Abraæ** iuxta carnem, ut circumciscus apparet is esse, qui promissus **Abraæ**, uenerat gentes iustificare per fidem, signum habens eius cui promissus fuerat. **Ideo** ultra neminem oportuit circumcidi, quia tandiu cucurrit signum, quoad usque ueniret qui promissus fuerat, restaurare fidem, in qua iustificatus est **Abraam** in præputio, ut credentibus non opus sit circumcisio. **Abraam** autem ideo circumciscus est, quia filium se creditur habiturum, in quo omnes gentes benedicerentur. **Ideo** tandiu cucurrit signum, donec ueniret, qui erat promissus. **Si** autem hoc crederetur quod credidit **Abraam**, nõ stetit circumcisio, ne forte opponeretur, quia si **Abraam** credidit, & circumciscus est, quare non circumciscuntur credentes? ¶ Quoniam autem estis filij dei, misit deus spiritum filij sui in corda nostra, clamantem Abba pater. **Ab** his cæpit, quibus & scribit, dicens: **Quoniam** autem estis filij dei, & subiungit **Iudæos**, cum ait: **Misit** deus spiritum filij sui in corda nostra. **Quando** autem dixit gentes filios dei credentes in **Christum**, quæ prius fuerant inimici, dubium non erat **Iudæos** credentes dici filios dei, quos constat iam pridem hoc nomine nuncupatos. **Nomen** enim olim acceperant uelut in imagine, ut postea confirmaretur per **Christum**, quia sine spiritu non erat plenum: **Hoc** est quod dicit & ad **Romanos** octauo cap. **Ipsè** spiritus reddet testimonium spiritui nostro quod sumus filij dei. **Vt** em̄ probaremur adoptati esse à deo in filios, spiritum suum dedit nobis, qui signum patris ostendat in filios, ut quia hoc non audeamus dicere in infirmitate & indignitate nostra, suggerat ut audeamus dicere, **Abba**, quod est pater. **Denique** **Iudæis** hoc iam dudum non est concessum dicere.

¶ Itaque

¶ Itaq; iam non est seruus, sed filius.) Non est seruus, quia sublatuſ de poteſtate legis, ſociuſ factuſ eſt benedictioſis proprii filij dei. ¶ Si autē filiuſ & hæreſ per deū.) Dubiū non eſt, quia ideo quiſ adoptat ſibi filiuſ, ut hæredē illum relinquat. Sed hæreditas ex morte alicuiuſ prouenit. Quid eſt ergo ut mortaleſ hæredēſ eiuſ dicātur, qui ſemper uiuit? Sed ſcriptura more noſtro loquitur, ut intelligere poſſimus. Vt enim oſtendat daturuſ patrem ſi lii de boniſ ſuiſ, hæc quæ daturuſ eſt, hæreditatē appellat. ¶ Sed tunc quidē ignorantēſ deum, hiſ qui non ſunt dii, ſeruiēbatiſ.) Quoniam priuſ per ignorantiam peccabant ſeruiēteſ idolis, facile illiſ ignotū ſignificat. Sicut dicit in Genēſi Abimelech ad deum: Domine, inq; nūquid gentē ignorantē perdeſ? ¶ Nunc autē cognōſcentēſ deum, immo uero cogniti à deo, quomodo iteruſ conuertimini ad infirma & egeſta elementa, quib; denuo ſeruire uultis?) Graue illoruſ admiſſuſ notat, quia poſt agnitionē dei ea quę paganoruſ ſunt, ſequi cōperant. Et pluſ addit, quia non iſti cognouerunt deū, ſed magiſ cogniti à deo ſunt. Cum enim hi non quærent deum, aduocauit eoſ ad ſuam gratiam, & hi ingratuſ ad ea conuerti cōperant quæ tunc colebant, quando ignorabant deum, ut uenerarentur infirma & egeſta elementa, & non tota mente Chriſtuſ, in quo omniſ inhabitat diuinitaſ. Infirma & egeſta dicit elementa, quia imperfecta ſunt. Ad regendū enim mundū inuicē egēt ſui: in Chriſto enim perfecta ſaluſ eſt. ¶ Dieſ obſeruatūſ & meſeſ, & tempora, & annōſ.) Quæ elementa dixerit nunc declarauit. Diē ſol facit, meſeſ curſuſ Lunæ. Tempora uero ſunt uer, æſtaſ, autumnuſ, hyem;: quatuor hæc completuſ numero proprio faciunt annuſ. Dieſ ergo obſeruant, qui dicunt, utputa craſtino proficiendū non eſt. Poſt craſtinuſ enim non debet aliquid inchoari, & ſic ſolent magiſ decipi. Hi autē colunt meſeſ qui curſuſ Lunæ perſcrutantur dicentēſ, utputa ſeptima Luna ſtrumenta confici non debent, noua iteruſ Luna ſeruum emptū utputa domū duci nō oportet, & per hæc

facilius solent aduersa prouenire. **T**empora uero sic obseruant, cum dicunt. **H**odie ueris initium est, festiuitas est, post eras **V**ulcanalia sunt. **E**t talia iterum aiunt: **P**osterum est, domum egredi non licet. **A**nnos sic colunt cū dicunt: **K**alendis ianuarijs nouus est annus, quasi non quotidie anni implentur. **S**ed ut **I**ani illius recolāt memoriam bifrontis, hac superstitione utuntur, quę longe debet esse à seruis dei. **S**i enim deus ex toto corde diligatur, ipso propitio nulla debet esse formido, neq; suspitio harum rerū. **P**rosperere enim potest cedere quicquid simpliciter sub dei deuotione fit. ¶ **T**imeo hos ne frustra laborauerim in uobis.) **D**uplici genere subuersi fuerant **G**alatæ, ut post dei gratiam non solum ad legem cōuerterentur, sed ad errores pristinos. **I**nducti enim uel euerfi in legem, facile declinarant ad obseruantiam dierum & mensium. **S**abbati enim obseruatio & **N**eomeniarum attraxerunt illos ad hæc. **I**deoq; timeo uos, inquit, ne si ne causa laborauerim in uobis. **S**ic enim uidebat eos in peius proficere, ut possent etiam à **C**hristo penitus recedere. ¶ **E**stote sicut & ego, quia & ego sicut uos.) **H**oc dicit, ut dent operam corrigēdi se, quia non est impossibile ut sint sicut ipse, quia & ipse hoc erat: id est, homo quod & illi, & cum fuisset in errore persequens **E**cclēsiam, correptus conuertit se. ¶ **F**ratres obsecro uos nihil mihi nocuistis.) **N**unc mitius agit cum eis, & bona eorum incipit memorare, ut post magnas correptiones bona opera sua audientes, recrearētur, & data opera reformarent se, ne obiurgationibus diutius pressi, asperiores fierent exacerbati, nihil tamē sibi nocuisse illos dicit. **I**psis enim oberat delictum illorum. **A**postolus enim impleuerat officium dispensationis sibi creditæ, ut omni cū diligentia prædicaret eis. **S**icut dicit dominus ad prophetā **E**zechiel: **T**u, inquit, prædica, si te audierint, lucraberis eos: si quo minus, tu saluabis animā tuam. ¶ **S**citis quia per infirmitatem carnis euangelizauī uobis iam pridē, & tentationem uestram in carne mea non spreuistis neq; respuistis.) **I**n memoriam reuocat illis tempus, quando

primum

primum prædicauit illis euangelium dei. Ipso enim tem-
 pore iniurijs agebatur **A**postolus, & cædibus infirmaba-
 tur. **I**nfirmus enim uidetur qui humiliatur, & non resi-
 stit propter **E**uangelium dei: & in hoc laudat constan-
 tiam eorum, quia non sunt abstracti à fide. **I**niuria enim
Apostoli tentationes erant **G**alatarum, in qua firmi in-
 uenti sunt, non dubitantes de fide. **P**ossent enim scanda-
 lum passi, dicere: **Q**ue est uirtus aut spes in hac fide, quã-
 do minister eius sic humiliatur. **S**ed quia iam animũ fu-
 turis spebus infecerãt, presentes exitus pro nomine **C**hri-
 sti nomine non pertimescebant, certi fidem nostram nõ
 in terris, sed in cælis habere dignitatem, & pro his tribu-
 lationibus magna rependi premia. **R**uborem illis in-
 cutit, quia post hæc laudabilia circumuenti fuerant, ut uĩ-
 tuperabiles uiderentur. ¶ **S**ed sicut angelum dei exce-
 pitis me sicut **C**hristũ Iesum.) **H**oc magis laudat in eis,
 quia pressuris non deformatus est apud eos, sed commẽ-
 datus, scientibus pro his qui credunt pati illum exitia.
Sicut ergo angelum dei exceperunt **A**postolum, creden-
 tes donum dei esse quod prædicat, sic ei deferentes, quasi
 ipsi autori domino **I**esu **C**hristo. ¶ **Q**uæ ergo erat bea-
 ritudo uestra.) **B**eatos hos fuisse dicit apud cæteras **E**c-
 clesias, per id quod apostoli iniurijs non frangebantur,
 sed crescebãt in fide. ¶ **T**estis enim sum uobis, quia si fi-
 eri potuisset, oculos uestros eruissetis, & dedissetis mihi.)
Votum eorum circa religionem tam plenum ostẽdit fu-
 isse, ut non solum bene ab eis susceptus sit, sed & fortes in
 fide inuenti sint: & quod ad laudem magis proficit, omnia
 penè sua illi obtulerint profliganda. **H**inc plus dolet, quã-
 tanta charitas subuersa fuerat praua doctrina. ¶ **E**r-
 go inimicus uobis factus sum, uerum dicens uobis.) **H**oc
 dicit, quia non potest fieri ut inimicus, inquit, ego uobis
 sim, quorum tanta sensi obsequia. **S**ed quia nemo se ar-
 gui uult errantem, idcirco inimicus uobis uideor, iuste
 uos reprehendens. ¶ **A**emulantur uos non bene, sed ex-
 cludere uos uolunt, ut eos æmulemini.) **I**nuidia **I**udeo-
 rum subuersos eos significat. **V**idetes enim sic illos profl-

cere in Euangelio, & tantam habere charitatem in Apostolo, id egerunt quatenus illos deciperent. Erant enim legis causa apostoli inimici, ut manente nomine saluatoris, facerent eos Iudæos, gaudentes in euerfione eorum. Non enim pariebantur ut gratiam sibi promissam audirent in circuncisis gentibus datā. Ideo imitatores suos illos uoluerunt fieri, ut more eorum circunciderentur.

¶ **Aemulamini autem meliora dona. Bonum æmulamini semper, & non solum cum præfens sum apud uos.**)

Meliora dona spiritalia sunt, quæ imitati habebunt effectum apud deum. Hæc spiritalia & bona sunt, quæ uult ut semper imitentur: non ad tempus, sicut pridem, aut se præsentem tantum, post autem ad aliud conuertantur, sed uult illos de cetero perseverare in bono. ¶ **Filioli mei quos iterum parturio, donec Christus formetur in uobis.**) Primum per fidem illos genuerat in baptismo, sed quæ uelut per abortum nati, deformati & infirmi inuenti sunt nunc, cum dolore consilii reformat eos in Christum. Concipientes enim fidem, & sensum fidei minime aduertentes formatum Christum in animis suis negantur habere. Si enim intellexissent gratiam dei in Christo post fidem, in Iudaismum traducti non essent. ¶ **Vellem autem præfens esse nunc apud uos, & mutare uocem meam, quia confundor in uobis.**) Præfens uult arguere illos, ut mutet uocem suam de laude in uituperationem eorum, ut duplici genere confundantur & de errore suo, & rubore apostoli, quem patiebatur apud eos, quibus illos prætulerat.

¶ **Dicite mihi, qui sub lege uultis esse, legem non legis?** Scriptum est enim, quia **Abraam duos filios habuit, unum ex ancilla, & unum de libera.**) Hoc in Genesi habetur, quia cum Sara generare non posset, erat enim sterilis, Agar ancillam suam obtulit uiro suo Abraæ in concubinam suam, ut quod generaret adoptaret sibi. Sic factum est, ut Agar nasceretur Hismaël. Post autem nutu dei, promissus est Abraæ filius de Sara uxore sua, quæ erat sterilis, hæc peperit Abraæ Isaac. Tunc cepit Abraam duos habere filios, unum de ancilla, & unum de libera. ¶ **Sed quidē**
qui

qui de ancilla secundum carnem natus est: qui autem de libera per repromissionē, quę sunt per Allegoriā dicta.) Hismael, qui ex ancilla Agar natus est, secundū carnē natus est, quia iuxta cōsuetudinem natus est: Isaac uero nō secundū cōsuetudinē, sed secundū prouidentia dei uirtute natus est, quippe cū Sara & anus esset & sterilis. In typū em̄ Christi natus est Isaac. Ideo hęc per allegoriā asserit dicta, ut aliud ex alio significant personę Hismael & Isaac. Hismael em̄ Iudæos: significat natiuitatē, uel eorū qui serui peccati sunt. Isaac uero Christianorum, qui in libertate nascuntur. Liber enim fit, qui accipit remissionem peccatorū: ¶ Hęc em̄ sunt duo testamēta.) Moyfes accipiens sanguinem uituli in cratera, asperfit populum dicens: Hic est sanguis testamēti, quod disposuit deus ad uos. Hoc est quod dixit ¶ Unum quidē à mōte Syna in seruitutē generans, quod est Agar.) Lex enim in monte Syna data est, quam Moyfes recitans populo, librū hunc testamenti appellauit, & tunc asperfit populum sanguine, sicut dixi. Hęc lex reos tenuit peccatores, & cōperūt serui esse peccati, facti filij Agar quasi ancillę. ¶ Syna autem mons est in Arabia, qui coniungitur huic quę nunc est Hierusalem, seruiens cum filijs suis.) Causam Agar significare dicit Hierusalem terrenā, id est, synagogā quę in seruitutē generat, quā quę generat sub peccatō sunt. Illā autē quę sursum est Hierusalem, libera est, quę est mater nostra.) Hęc quam matrem nostram dicit, regula est mysterij dominici, per quam renascimur in libertatem, sicut & ipsa libera est. Ideo & cęlestis dicitur, quia cęlum sedes eius est, & quos generat, ibi erūt cum ea. Sicut dicit dominus: Pater, quos dedisti mihi, uolo ut ubi ego fuero & hi sint mecum. Hęc est & uita, quia immortalitate donantur, qui credentes renascūtur per eam. Sic etenim de domino dictum est, quia quod factū est in illo, uita erat. Sicut enim pater habet uitam, ita dedit & filio uitam, & uita erat lux hoim. Hęc uita & lux, mater fidelium est. In Esaia hoc habet, qđ subiectū est. ¶ Scriptū est em̄: Lætare sterilis, quę nō paris erūpe, & exclama quę nō parturis quā multi

Ioan. 17

Ioan. 1

Ioan. 5

Esa. 54.

multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet uirum.) **Hanc** terrenam Hierusalem utrum habere dicit, quia secundum carnem generat: illam autem cœlestem Hierusalem, quam dicit matrē nostrā, sterilem appellat, quia non parit secundum carnem, nec dolores patitur: hoc est, non parturit. **Generat** autē sine passione spiritualiter exclamans in læticia, quia deserta aliquādo, à quo nisi ab **Adam**, quia deserta uita secutus est mortem, nunc plures filios habet quàm hæc quæ habet uirum, id est, quæ carnaliter generat. **Multo enim plures sunt Christiani Iudæis**, sicut dicit in **Apocalypsi**: **Et uidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omni tribu & gēte.**

Apo. 7

¶ **Vos autem fratres secundum Isaac promissionis filij estis.**) **Hoc est, nō carnis filios esse, sed dei, quia Isaac in typum natus est filij dei: & uult eos subintelligere, quia facti filij dei conuersi sunt ut essent filij carnis: si uero resipiscant, sunt filij dei.** ¶ **Sed quomodo tunc, qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum, qui secundum spiritum, ita & nunc.**) **Non solum Hismæel secundum carnem natus est, sed & Esau, quia & ipse in populi Iudæi typum natus est. De quo in Malachia propheta scriptum est: Iacob dilexi, Esau uero odio habui. Hic persequebatur Iacob, qui in populi Christiani figura uocatus est Israël, hoc est, homo uidens deum. Similiter & Iudæos per inuidiam persequi significauit Christianos, unde data opera Galatas euerterāt carnali astutia.** ¶ **Sed quid dicit scriptura: Ence ancillam & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac.**) **Hæc uerba Saræ sunt, quæ typum habet Hierusalem cœlestis de promissione generans Isaac, ut eiecto filio ancille, id est, Iudæo populo incredulitatis causa abiecto, serui enim peccati sunt, quibus data remissio peccatorum non est, hæres sit filius liberæ illius Hierusalem supernæ, qui est populus nouus regni cælorum.** ¶ **Itaq; non sumus ancillæ filij, sed libere, qua libertate nos Christus liberauit.**) **Fuimus igit ancillæ filij, dū peccatis eramus obnoxij: sed accepta remissioe peccatorū à Christo liberati sumus.**

Malachi. 1**Gen. 21****CAPVT**